

ANKARA ETİMESĞUT - ÇUBUK KÖYLERİNDE YAŞAYAN 0 - 36 AY ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN BESLENME VE GELİŞİM DURUMLARININ ETKİLEŞİMLERİ

Doç. Dr. Nazan BOZKURT* / Doç. Dr. Ufuk GÜNEYLİ*

Çubuk ve Etimesğut köylerinde 0-36 ay arasında bulunan 416 normal ve malnütrisyonlu olan çocukların duyumotor, sosyal gelişimleri ile aile yapıları ve anne-baba davranışlarını saptamak amacıyla araştırma yapılmıştır. Araştırma verileri; normal ağırlıktaki çocukların duyumotor ve sosyal gelişimlerinin, malnütrisyonlu çocuklara oranla daha iyi olduğunu göstermektedir. Yine normal çocukları ana-babaları daha çok korumakta, kontrol etmekte ve aşırı sevgi göstermektedirler. Ana-babaların yaşları, öğrenim durumları ve aile geçimsizliği yönünden iki grup arasında önemli fark bulunamamıştır.

GİRİŞ

Bu yazı Ankara Etimesğut - Çubuk köylerinde yapılan beslenme araştırmasının bir bölümünü kapsamaktadır. Daha önceki yazıda; araştırma kapsamına giren ailelerdeki çocukların fiziksel gelişimleri ve beslenme durumları incelenmiştir (1).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI

Araştırmaya; Etimesğut ve Çubuk ilçelerinden 10'ar köy ile bu 20 köyde yaşayan ve 0-36 ay arasında çocuğu bulunan toplam 416 aile örnek olarak seçilmiştir. Her aileden bu yaş grubunda bulunan bir çocuk araştırmaya alınmıştır.

Araştırma ile ilgili bilgileri içeren bir anket formu hazırlanmış

(*) H. Ü. Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğretim Üyesi.

ve sorular çocukla ilgilenen kişiye yöneltilmiştir. Bu arada çocukların duyumotor ve sosyal gelişimleri ve anne baba tutumları ile ilgili davranışları gözlenerek ailelerin sorulara verdikleri cevabın kontrolü yapılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca çocukların gelişimlerini belirlemek için ağırlıkları ölçülmüş, bu ölçümler Türkiye için geliştirilmiş standarda (2) göre değerlendirilerek normal gelişen ve malnütrisyonlu olan çocuklar belirlenmiştir. Bu belirlemeden sonra çocukların davranışlarının değerlendirilmesi yapılmıştır.

BULGULAR

a. Aile Yapıları

Araştırmaya alınan çocukların anne ve babalarının yaşlara göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Çocukların Anne ve Babalarının Yaş Dağılımı

Yaş Grupları (Yıl)	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
15 - 25	196	47.1	96	23.1
26 - 35	178	42.8	199	47.8
36 - 45	40	9.6	99	23.8
46 - 55	2	0.5	20	4.8
56 - 65	—	—	2	0.5
Toplam	414	100.0	416	100.0

Görüldüğü gibi çocukların büyük çoğunluğunun annelerinin yaşları ortalama 15 - 35, babalarının ise 15 - 45 yaşları arasındadır. Normal ağırlıktaki çocukların annelerinin % 47.8'i okuma - yazma bilmekte, % 9.5'i okur - yazar, % 42.7'si ilk ve ortaokulu bitirmişlerdir. Malnütrisyonlu çocukların annelerinin % 53.0'ü okuma - yazma bilmekte, % 13.0'ü okur - yazar, % 34.0'ü de ilk ve ortaokulu bitirmişlerdir. Her iki gruptaki çocukların babalarının büyük bir kısmı ilkokulu bitirmişlerdir.

Annelerin % 61.7'si ev kadını, % 35.6'si hem evde hem de yazları tarlada çalışmakta, % 2.7'si de memur olarak çalışmaktadırlar. Baba-

ların % 51.9'u çiftçi, % 10.3'ü küçük sanat erbabı, % 10.3'ü memur, % 26.0'sı işçi, % 1.5'u da işsizdir.

Ailelerin % 39.2'sinde 1 - 2 çocuk, % 37.5'inde 3 - 4 çocuk, % 16.8 inde 5 - 6, % 5.8'inde 7 - 8, % 0.7'sinde ise 9 - 10 çocuk bulunmaktadır.

Annelerin % 68.8'i araştırmaya alman çocuğa isteyerek hamile kaldıklarını, % 31.2'si ise istemeden olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların % 72.6'sına anneleri, % 27.4'üne ise yakın akrabaları bakmaktadırlar.

b. Fiziksel Gelişimleri

Araştırmaya alman çocukların ağırlıklarının standart değerlere göre durumları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 : Çocukların Ağırlıklarının Standart Değerlere Göre Dağılımı

Aylar	Normal Ağırlıkta Olanlar		Malnütrisyonlu Olanlar		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0 - 6	57	78.1	16	21.9	73	100.0
7 - 12	52	64.2	29	35.8	81	100.0
13 - 24	138	73.8	49	26.2	187	100.0
25 - 36	69	92.0	6	8.0	75	100.0
Toplam	316	76.0	100	24.0	416	100.0

Malnütrisyonun yaşlara göre dağılımı incelendiğinde 0 - 6 ay arasındaki çocukların % 21.9'u, 7 - 12 ay arasındakilerin % 35.8'i, 13 - 24 aylar arasındakilerin % 26.2'si, 25 - 36 aylar arasındakilerin ise % 8.0'inin malnütrisyonlu olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle toplam 416 çocuğun % 24.0'ü malnütrisyonlu olarak saptanmıştır.

c. Duyumotor ve Sosyal Gelişimleri

0 - 24 ay arasındaki normal gelişmiş çocuklarla malnütrisyonlu olarak saptanan çocukların duyumotor gelişimlerini gösteren çeşitli tepkilere verdikleri cevaplar Tablo 3 - 4 ve 5'de yaş gruplarına göre ayrı ayrı verilmiştir. Tabloların incelenmesinde, anlaşılacağı üzere normal ve malnütrisyonlu çocukların davranışları ve

tepkileri arasındaki fark özellikle 7'nci aydan sonra daha belirgin olarak ortaya çıkmakta ve bu durum istatistiksel açıdan da önemlilik göstermektedir.

Tablo 3: 0-6 Ay Arasındaki Çocuklardan Beklenen Duyumotor Gelişime İlişkin Tepkileri Gösterenlerin Dağılımı

Tepkiler	Normal Ağırlıkta Olanlar (n=57)		Malnütrisyonlu Olanlar (n=16)		t	p
	Sayı	%	Sayı	%		
Sosyal uyarılara gülümseme	42	73.68	9	52.25	t = 1.34	p > 0.05
Gözleriyle nesnelere takip etme	42	73.68	10	62.50	t = 0.87	p > 0.05
Kafasını dik tutma	45	78.68	7	43.75	t = 2.75	p < 0.05
Elleriyle oynama	41	71.93	9	56.25	t = 1.19	p > 0.05
Yüzüstü yatma	38	66.67	8	50.00	t = 1.22	p > 0.05
Avucuyla nesnelere kavrama	35	61.40	9	56.25	t = 0.37	p > 0.05
Yatarken yüzükoyun dönme	18	31.58	1	6.25	Kesin Ki-kare	p < 0.05
Desteksiz oturma	6	10.53	—	—	Kesin Ki-kare	p > 0.05
Nesnelere bir elden diğerine geçirme	12	21.05	1	6.25	Kesin Ki-kare	p > 0.05
Emekleme	1	1.75	—	—	Kesin Ki-kare	p > 0.05
Yardımsız ayakta durma	1	1.75	—	—	Kesin Ki-kare	p > 0.05
Adı söylenince tepki gösterme	14	24.56	1	6.25	Kesin Ki-kare	p > 0.10
İki heceli kelime söyleme	1	1.75	—	—	Kesin Ki-kare	p > 0.05
Yalnız başına bisküvi yeme	6	10.53	—	—	Kesin Ki-kare	p > 0.05
Yardımla yürüme	1	1.75	1	6.25	Kesin Ki-kare	p > 0.05

Tablo 4 : 7-12 Ay Arasındaki Çocuklardan Beklenen Duyumotor Gelişime İlişkin Tepkileri Gösterenlerin Dağılımı

Tepkiler	Normal Ağırlıkta Olanlar (n=52)		Malnütrisyonlu Olanlar (n=29)		t	p
	Sayı	%	Sayı	%		
Sosyal uyarılara gülümseme	51	95.10	24	82.75	t = 2.52	p < 0.05
Gözleriyle nesnelere takip etme	51	98.10	28	96.55	t = 0.424	p > 0.05
Kafasını dik tutma	52	100.00	27	93.10	t = 1.92	p < 0.10
Elleriyle oynama	52	100.00	26	89.66	t = 2.36	p < 0.05
Yüzüstü yatma	52	100.00	27	93.10	t = 1.92	p < 0.10
Avucuyla nesnelere kavrama	52	100.00	27	93.10	t = 1.92	p < 0.10
Yatarken yüzükoyun dönme	48	92.30	20	68.96	t = 2.74	p < 0.05
Desteksiz oturma	45	86.54	18	62.06	t = 2.54	p < 0.05
Nesnelere bir elden diğerine geçirme	47	90.38	19	65.06	t = 2.76	p < 0.05
Emekleme	33	63.46	8	27.59	t = 3.1	p < 0.05
Yardımsız ayakta durma	11	21.15	2	6.90	t = 1.68	p > 0.05
Adı söylenince tepki gösterme	45	86.54	15	51.72	t = 3.43	p < 0.05
İki heceli kelime söyleme	20	38.46	3	10.34	t = 2.69	p < 0.05
Yalnız başına bisküvi yeme	46	88.46	15	51.72	t = 3.68	p < 0.05
Yardımla yürüme	24	46.15	4	13.79	t = 2.94	p < 0.05

Tablo 5 : 13 -24 Ay Arasındaki Çocuklardan Beklenen Duyumotor Gelişime İlişkin Tepkileri Gösterenlerin Dağılımı

Tepkiler	Normal Ağırlıkta Olanlar (n=138)		Malnütrisyonlu Olanlar (n=49)		t	p
	Sayı	%	Sayı	%		
Birçok kelime söyleme	75	54.4	17	34.5	t = 2.36	p < 0.05
Yalnız yürüyebilme	110	79.7	26	53.0	t = 3.59	p > 0.01
Bir bardak suyu yalnız içebilme	123	89.1	35	71.4	t = 2.94	p < 0.01
İki veya daha fazla kelime birleştirme	73	57.9	13	26.5	t = 3.18	p < 0.01
Yalnız yemek yeme	93	67.4	25	51.0	t = 2.04	p < 0.05
Düşmeden koşma	84	60.4	14	28.6	t = 3.89	p < 0.01
Ben ve bana deme	78	56.5	19	38.8	t = 2.14	p < 0.05

Çocukların sosyal - gelişime ilişkin davranışları ise Tablo 6 ve 7'de görülmektedir. 0 - 6 aylar arasında, sosyal gelişim yönünden normal ve malnütrisyonlu çocuklar arasındaki fark istatistiksel olarak önemli bulunmuştur ($p < 0.05$). 7 - 36 aylar arasında ise iki grup arasındaki farklar önemsizdir ($p > 0.05$).

Tablo 8'de çocukların anne ve babalarının tutumları görülmektedir. Annelerin bir tutumu (aşırı kontrol), babaların iki tutumu (aşırı sevgi, disiplinsizlik) normal ve malnütrisyonlu çocuklar arasında istatistiksel olarak önemli bulunmuştur ($p < 0.05$).

Aile içinde baba arasındaki ilişkilerin durumu çocuğun hem sosyal gelişimine hem de beslenme durumuna etki etmektedir. Araştırmamızda her iki grupta da geçimsizlik ve boşanma durumları incelenmiş ve bu durumun benzer düzeylerde dağılım gösterdiği görülmüştür (Tablo 9). Normal ve malnütrisyonlu çocuklar arasında istatistiksel olarak fark bulunamamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 6 : 0 - 12 Ay Arasındaki Çocukların Beklenen Sosyal Gelişime İlişkin Davranışlarının Dağılımı

Davranışlar	0 - 6 Aylar				7 - 12 Aylar				
	Normal Ağırlık- takiler (n = 57)		Malnütrisyon- lular (n = 16)		Normal Ağırlık- takiler (n = 52)		Malnütrisyon- lular (n = 29)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Annesini tamyarak gülümseme	3	63.5	7	43.8	7	43.8	23	79.4	$p < 0.05$
Sesler çıkarma	3	63.5	9	56.3	9	56.3	26	89.7	$p > 0.05$
Bağırıp etrafın ilgisini çekme	4	75.4	10	62.5	10	62.5	27	93.1	$p > 0.05$

Tablo 7 : 13 - 24 Ay Arasındaki Çocukların Beklenen Sosyal Gelişime İlişkin Davranışlarının Dağılımı

Davranışlar	13 - 24 Aylar				25 - 36 Aylar				
	Normal Ağırlık- takiler (n=138)		Malnütrisyon- lular (n = 49)		Normal Ağırlık- takiler (n = 69)		Malnütrisyon- lular (n = 6)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Anneye bağımlı davranma	133	96.4	48	98.0	64	92.8	6	100.0	$p > 0.05$
Yabancıya tepki gösterme	87	63.0	36	73.5	37	53.6	4	66.6	$p > 0.05$
Ayırmedici tepki gösterme	112	81.2	44	89.8	44	89.8	6	100.0	$p > 0.05$

Tablo 8: Çocukların Anne ve Babalarının Tutumlarının Dağılımları

Davranışlar	Anne Tutumu				Baba Tutumu					
	Normal Ağırlık- takiler (n=316)		Mahnütrisyon- lular (n=100)		Normal Ağırlık- takiler (n=100)		Mahnütrisyon- lular (n=416)			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Reddetme	10	3.16	6	6.00	16	5.06	2	2.0	1.31	p>0.05
Aşırı sevgi	109	34.50	26	26.00	92	29.11	19	19.0	1.99	p<0.05
Aşırı koruyuculuk	83	26.27	17	17.00	67	21.20	14	14.0	1.47	p>0.05
Disiplinsizlik	135	42.72	50	50.00	102	32.28	4	4.0	4.50	p<0.01
Aşırı disiplin	6	1.90	—	—	6	1.90	1	1.0	0.60	p>0.05
Aşırı kontrol	41	12.97	5	5.00	28	8.86	5	5.0	1.24	p>0.05
Kardeşler arası ayırım	41	12.97	14	14.00	70	22.15	17	17.0	1.10	p>0.05
Birbirine zit istek	23	7.28	6	6.00	13	4.11	4	4.0	0.26	p>0.05
Yanlış model alma	2	0.62	—	—	2	0.62	—	—	0.80	p>0.05

Tablo 9 : Ailedeki Geçimsizlik ve Boşanma Durumu

	Ailede Geçimsizlik Durumu				Toplam Çocuk Sayısı	Ailede Boşanma Durumu				
	Var		Yok			Var		Yok		
	Sayı	%	Sayı	%		Sayı	%	Sayı	%	
Normal ağırlıktaki çocuklarda	30	9.5	286	90.5	316	7	2.2	309	97.8	
Malnütrisyonlu çocuklarda	12	12.0	88	88.0	100	3	3.0	97	97.0	
Toplam	42	10.1	374	89.5	416	10	2.4	406	97.6	
	$\chi^2 = 0.20 \quad p > 0.05$					$\chi^2 = 0.100 \quad p > 0.05$				

TARTIŞMA

Araştırmadan elde edilen bulgular; erken yaşlarda geçirilen malnütrisyonun daha sonraki yaşlarda çocukların duyumotor ve sosyal gelişimlerini etkilediğini malnütrisyonlu ve normal çocukların anne-baba tutumları arasında fark bulunduğunu göstermektedir.

Normal ve malnütrisyonlu çocukların anne ve babalarının yaşları ile çalışma durumları arasında fark bulunamamıştır. Her iki gruptaki çocukların büyük bir çoğunluğunun babaları ilkokulu bitirmiş olup, normal çocukların annelerinde ilk ve ortaokul mezunu olanların, diğer gruptakilerin annelerine oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmaya alınan 0-36 ay arasındaki çocuklarda 0-6 ay arasında malnütrisyon daha düşük düzeyde görülürken 7-18'inci aylarda bu oran giderek artmaktadır. 25-36 aylar arasındaki çocuklarda ise malnütrisyon oranı azalmaktadır. 0-36 aylar arasındaki normal çocukların duyumotor ve sosyal gelişimlerini ölçmek için normal sağlıklı çocuklar üzerinde geliştirilmiş standartlar kullanılmıştır (3-5). Araştırmada 0-24 aylık normal ağırlığında olan çocuklarda beklenen duyumotor tepkiler bu aylardaki malnütrisyonlu çocuklara oranla daha fazla görülmektedir. 24-36 aylar arasındaki çocuklarda ise iki grubun duyumotor gelişimleri arasında fark bulunamamıştır. Görüldüğü gibi, ilk yıllarda geçirilen malnütrisyon zihinsel gelişimde olduğu gibi duyumotor gelişimi de olumsuz yönde etkilemektedir (6-8).

Normal ve malnütrisyonlu çocukların sosyal gelişimleri arasında da fark bulunmaktadır. Aylarına göre beklenen davranışlar; normal ağırlıktaki çocuklarda genellikle vardır. Malnütrisyonlu çocuklar annelerine daha bağımlı davranmaktadırlar. Bebeklik döneminde çocuk, yaşamını sürdürecektir fizyolojik gereksinimleri ile ilgili davranışların yanında gülme, ses çıkarma, gözle takip etme gibi davranışlarda gösterir (9, 10). Çocuğun davranışlarına çevreden olumlu cevap gelirse ilişki ve bağıllık temeli atılmaya başlar. Bağıllığın kurulma süreci öğrenme kuramcılarının göre şartlanma ilkeleriyle açıklanabilir. İlk beslenme dönemindeki ilişkiler olumlu ise genelleme ilkesine göre çocuk başka kişilere de yönelecektir.

Çocuğun bu dönemde yetersiz ve dengesiz beslenmesi bu gelişimi engelleyerek diğer sosyal davranışlarına da yansıyacaktır.

Ana - baba tutumları yönünden de iki grup arasında farklar vardır. Normal çocukların anne ve babaları çocuklarını aşırı sevmekte, korumakta ve izlemektedirler. Çocuğun toplumsallaşmasına katkıda bulunan birçok toplumsal etmen arasında en belirgin önemi aile taşımaktadır. Bunun nedeni, aile üyelerinin sosyal gelişimde çok kritik dönem olan ilk yıllarda çocuğun sahip olduğu ilk ve çoğu zaman tek toplumsal temas olmasıdır (11, 12).

Anne - baba geçimsizliği çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir. Ancak bu araştırmada normal ve malnütrisyonlu çocukların ailelerinde geçimsizlik ve boşanma yönünden fark bulunmamıştır.

SUMMARY

THE INTERACTIONS BETWEEN NUTRITIONAL STATUS AND SENSORY - MOTOR DEVELOPMENTS OF THE CHILDREN (0 - 36 MONTHS OF AGE) LIVING IN THE VILLAGES OF ETIMESGUT - ÇUBUK IN ANKARA

Bozkurt, N., Güneylli, U.

This survey was carried out on 416 children in the willages of Etimesgut and Çubuk to find out the interactions between nutritional status and social and sensory motor developments of the children. The results of the study may be summarized as below; sensory motor and social developments of the normal weight children were

better than the malnourished children. The parents of normal children were much more protective and they had much more control and love upon their children.

KAYNAKLAR

- 1 — Bozkurt, N., Güneyli, U. : Ankara Etimesğut - Çubuk Köylerinde Yaşayan 0-36 Ay Arasında Çocukların Beslenme ve Gelişim Etkileşimleri I, Beslenme ve Diyet Dergisi, 8 : 43, 1979-1980.
- 2 — Köksal, O. : Türkiye Koşullarına Göre Hazırlanmış Normal Ağırlık ve Boy Uzunluğu Değerleri, Mimograf, 1972.
- 3 — Hurlock, E. : Child Development, Mc Graw - Hill Book Co., N. Y., 1956.
- 4 — Bayley, N. : Manual For the Bayley Scales of Infant Development, The Psychological Corp. Newyork 10017, 1969.
- 5 — Nefer - Nelson, Publishing Comp. Ltd. Darville House 2 Oxf. Road East Windsor, Berks, SL 411D. England, 1976-77.
- 6 — Manav, N. : Erken Yaşlardaki Yetersiz ve Dengesiz Beslenmenin Davranış ve Gelişim Üzerine Etkisi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1975.
- 7 — Kocaoğlu, F. : 0-2 Yaşlarda Geçirilen Protein - Enerji Malnütrisyonunun Zihin Gelişmesine Etkileri, Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1978.
- 8 — Anon : Malnutrition and Intellectual Development, Some Recent Studies, World Medical Journal, 19 : 58, 1972.
- 9 — Çalışal, N. : Süt Çocukluğu ve Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El Kitabı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 1977.
- 10 — Mussen, H., Conger, J., Kagan, J. : Child Development and Personality, Harper and Row Publishers, New York, 1974.
- 11 — Kagan, J. : Personality Development U.S.A. : Harvard University, Harcourt Brace Jovanovich, INC. 1971.
- 12 — Güneysu, S. : Ana - Babaların Çocuklara Karşı Tutumları ve Çocuktaki Davranış Problemleri, Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1982.